passa est, [13] Silenus, & [14] Sosilus Lacedaemonius. Atque hoc Sosilio Hannibal litterarum Graecarum [15] usus est doctore. Sed nunc tempus est huius libri facere finem, & [16] *Romanorum* explicare *imperatores*; quo facilius [17] collatis utrorumque factis, qui viri praeferendi sint, posset iudicari. 4

XXIV.

M. PORCIVS CATO.

Ex libro posteriore Cornelii Nepotis.

ARGVMENTVM.

1. Cato adolescens in Sabinis versatus, dein Romam deductus in foro esse coepit. Militiam secutus Marcelli

---

13 *Silenus*) vulgo *Philanius*, ignoto nomine, Vossius Hist. Graec. 1, 17. *Philinus* Agrigentinus genere, scriptor belli Punici primi, teste Polybio 1, 14. & 15; & Diodoro eclog. lib. 23. & 24. Sed quia non aeque constat, Hannibalis res eundem persecutum esse, Bosius mavult, *Silenus*, de quo Cicero de Divin. 1, 24. ait: *is diligentissime res Hannibalis persecutus est.* C. Meminit eiusdem Liv. 26, 49. v. Voss. Hist. Gr. p. 413. 14 *Sosilus Lacedaemonius*) Sosilus quidem res Hannibalis scripsit, incertum autem, an fuerit Lacedaemonius. Diodorus Sic. eclog. lib. 26. Σώσιλος ὁ Ἴλιος τὰ περὶ Ἀννίβαλ ἔγραψε ἐν βιβλίοις ζ *Sosilus Hannibalis res libris 7 scripsit.* Hunc plebeium & sine iudicio scriptorem censet Polybius 3, 20. C. 15 *usus est doctore*) habuit hunc praeceptorem Graecae linguae. 16 *Romanorum Imperatores*) Hic liber παράλληλος, ex quo Catonis vita non tam transsumpta quam excerpta est, hodie non exstat. De Attico vero peculiare opus est. 17 *collatis &c.*) comparatione instituta inter Graecorum & Romanorum facta.

in

in Sicilia; Neronis in Italia, fortiter apud Senam pugnavit. Inde quaestor, aedilis, praetor, Exnium Romam adduxit. 2. Consul Hispaniam sortitus est, unde frustra illum Africanus voluit depellere: censura graviter functus, per omnem aetatem inimicitias reipublicae caussa suscepit: 3. Bonus agricola, iuris consultus, imperator, orator, quamlibet senior litterarum studia arripuerat. Scripsit orationes & historias, quibus originem & bella P. R. nec non miranda Italiae & Galliae persecutus est. Plura de illo Nepos libro singulari.

1. Cato ortus [1] municipio [2] Tusculo, adolescentulus, priusquam [3] honoribus operam daret, versatus est in [4] Sabinis, quod ibi [5] heredium a

---

* *Ex libro posteriore*) Haec in Gebhardi & Boecleri posteriore apparent, an ex MSS. sumpta, incertum: hoc autem certissimum ex fine Hannibalis, illo duce clausum fuisse priorem librum de exteris imperatoribus. C.

Cap. I. 1 *municipio*) urbe iuri Romano subiecta. 2 *Tusculo*) oppido Latii v. Gell. 16, 13. Tullius Planciana c. 8. Tusculum *antiquissimum municipium* vocat. Ibidem, *nam quando vides, Tusculanum aliquem de M. Catone, illo in omni virtute principe, gloriari?* Interpres Ciceronis Val. Max. 3, 4. *Nomen suum*, inquit, *Tusculi ignobile, Romae nobilissimum* Cato *reddidit*. C. Adde Vellei. 2, 128, 2. cum not. Boecl. 3 *honoribus operam daret*) eo allaboraret, ut honores consequeretur. 4 *Sabinis*) populis mediae Italiae. v. Tab. IV. Gens ponitur pro regione. Sic in *Lucanis* 23, 5, 3 in *Hirpinis* Vellei. 2, 68, 3. 5 *heredium*) Festus Pompeius, *Heredum*, inquit, *praedium parvulum*. Varro R. R. ist. 1, 10. *Antiquus noster ante bellum Punicum pendebat quina iugera, quod a Romulo primum divisa dicebanbat*

patre

patre relictum habebat. Hortatu [6] L. Valerii 2
Flacci, quem in consulatu [7] censuraque habuit collegam, ut M. [8] Perpenna Censorinus narrare solitus est, Romam demigravit: [9] in foroque esse coepit. [10] Primum stipendium meruit annorum [11] decem septemque. Q. Fabio Maximo, M. Claudio Marcello Coss. [12] tribunus militum in Sicilia fuit. Inde ut rediit, [13] castra secutus est [14] C. Claudii Neronis, magnique eius opera aesti-

---

tur viritim: quae quod heredem sequerentur, heredium appellarunt. C. 6 *L. Valerii Flacci*) Plutarchus in Catone post initium *Hic* (Valerius Flaccus) *habebat praedia vicina Catonianis*, unde amicitia & occasio deducendi Romam. C. De eo conf. Liv. 39, 41. 7 *censuraque*) magistratu morum censendorum. 8 *Perpenna*) Rectius *Perperna*. v. Freinsh. not. ad Flor. 2, 20, 6. Sic & pro *Censorinus* legunt *Censorius*; & Schottus e membr. eruit *Consobrinus*. 9 *in foro esse*) caussas agere coram iudiciis. 10 *Primum stipendium meruit*) Prima vice in exercitu militavit. Anni militiae a Romanis numero stipendiorum signabantur. v. Tac. A. 1, 36, 4. 11 *decem septemque*) Tubero historicus apud Gellium 10, 28. de Servio Tullio: *inde ab anno septimo decimo, quod idoneus iam esse reip. arbitraretur, milites scripsisse.* Haec ergo militaris aetas. Bello Punico II. inopia iuniorum in militiam allecti, qui *nondum militari aetate essent.* Unde tribuni pl. ad populum ferebant, *ut, qui minores septem & decem annis sacramento dixissent, iis perinde stipendia procederent, ac si septem & decem annorum, aut maiores, milites facti essent*, Livius 25, 5. C. 12 *tribunus militum*) Duo genera tribunorum: *equestris* post quina stipendia annua fiebant: *plebeii* post dena. *Lips. Mil. Rom. 1, 2. ex Polyb. 6, 17.* C. 13 *castra secutus est*) miles eius fuit, er ist mit zu felde gezogen. 14 C. *Claudii Neronis*) qui cum Livio Salinatore Hasdrumata

mata eſt in proelio [15] apud Senam, quo cecidit
3 Haſdrubal frater Hannibalis. [16] Quaeſtor obtigit
P. Cornelio Scipioni Africano, conſuli: cum quo
non pro [17] ſortis neceſſitudine vixit. namque ab
eo perpetua [18] diſſenſit vita. [19] Aedilis pl. factus

---

balem oppreſſit. 15 *apud Senam*) ſupra Senam Gallicam ad Metaurum flumen. Liv. 27, 46. *Ad Senam caſtra alterius conſulis erant, & quingentos inde ferme paſſus Hasdrubal aberat.* Inde Ciceroni de clar. orat. c. 18. *proelium Senenſe* dicitur. *quos* (inquit) *ludos Salinator Senenſi proelio voverat.* Rurſus Livius c. l. *dux* (itineris) *per nota vada Metaurum flumen tranavit*; - - Hasdrubal *ripa fluminis ſigna ferre iubet*, Horat. Od. 4, 4, 37. *Quid debeas, o Roma, Neronibus, Teſtis Metaurum flumen, & Hasdrubal Devictus.* C. 16 *quaeſtor*) ſc. aerarii, *ſchatzoder rent meiſter.* Tales quaeſtores conſulibus & praetoribus exeuntibus in bellum & provincias additi. v. Sigon. de ant. iur. prov. 2, 3. 17 *ſortis neceſſitudine*) Sorte, quae ſancta erat, quaeſtores legebantur, quem quisque praetorem aut proconſulem in provinciam ſequeretur. Vnde ſumma inter quaeſtorem & praeſulem neceſſitudo, tanquam inter divinitus coniunctos. Cic. Divin. in Verr. c 19. *Sic a maioribus noſtris accepimus, praetorem quaeſtori ſuo parentis loco eſſe oportere: nullum neque iuſtiorem, neque graviorem cauſſam neceſſitudinis poſſe reperiri, quam coniunctionem ſortis, quam provinciae, quam officii, quam publicam muneris ſocietatem.* Idem Epiſt. Fam. 13, 10. *Cum ad te tuus quaeſtor M. Varro proficiſceretur, commendatione egere eum non putabam. Satis enim commendatum tibi eum arbitrabar ab ipſo more maiorum, qui, ut te non fugit, hanc quaeſturae coniunctionem liberorum neceſſitudini proximam voluit eſſe.* C. 18 *diſſenſit*) Origo diſſenſionis ex quaeſtura, quia parcus Cato: Scipio liberalis, ubi otium eſſet, in ludorum 8

eſ

est cum C. Helvio. [20] Praetor [21] provinciam obti- 4
nuit [22] Sardiniam, ex qua quaestor superiore tempore [23] ex Africa decedens, Q. Ennium poetam [24] deduxerat: quod non minoris existimamus, quam quemlibet amplissimum Sardiniensem [25] triumphum.

Consulatum gessit cum L. Valerio Flacco, II.

---

conviviorum apparatu, Catonique dixisse fertur, se non egere ταμίου λίαν ἀκριβοῦς, *quaestore nimis accurato*: contra Cato illum accusabat ὡς οὐ στρατηγοῦντα. ἀλλὰ πανηγυρίζοντα, *quasi non exercitum duceret, sed festos dies ageret*, Plutarch. A. 338. C. 19 *Aedilis pl.*) alii erant aediles plebis s. plebeii, alii curules, alii cereales. Illi curatores erant urbis, annonae, ludorumque solennium. 20 *praetor*) penes quem omnis publici privatique iuris erat potestas, a Romanis autem tot instituti praetores, quot subactae erant provinciae. 21 *provinciam obtinuit*) sorte puta, ut ineunte c. 2. dicitur. C. 22 *Sardiniam*) inf. maris mediterranei. v. Tab. IV. 23 *ex Africa &c.*) In Africa Scipionis quaestor fuerat M. Cato. Decedens ex illa provincia, & in Sardiniam itinere delatus, poetam Ennium, qui ibi militaverat, (*v. Sil. Ital.* 12, 391.) offendit, & Romam secum deduxit, quod initium elegantiorum litterarum Romanis fuit, eiusque rei gloria, non minor quam triumphi, in nostrum Catonem redundavit. Non autem Sardiniensis fuit Ennius, sed *Radius homo*, teste Cicerone pro Arch. c. 10. sive ut Silius ait lib. 12, 394. *Miserunt Calabri. Rudiae genuere vetustae.* C. De eodem conf. Ovid. Trist. 2, 423; Stat. Sylv. 2, 7, 75; Gell. 17, 17. 24 *deduxerat*) comitem sibi adiunxerat & ab eo senex Graecam linguam didicit. v. infra c. 3, 2. 25 *triumphum*) triumpho comparatur & antefertur Ennii deductio. Sic apud Cicer. in Bruto c. 72. Illata Romae eloquentiae copia triumphis praefertur.

1 sorte

[1] ſorte provinciam nactus Hiſpaniam citeriorem, exque ea [2] triumphum deportavit. Ibi cum diutius moraretur, P. Scipio Africanus conſul [3] iterum, cuius in priore conſulatu quaeſtor fuerat, voluit eum de provincia depellere, & ipſe [4] ei ſuccedere. [5] neque hoc per ſenatum efficere potuit, cum quidem Scipio in civitate [6] principatum obtineret: quod tum non potentia, ſed [7] iure respubl. adminiſtrabatur. Qua ex re iratus [8] con-

---

Cap. II. 1 *ſorte provinciam nactus*) Sorte obtingebant provinciae, nominibus praetorum in urnam coniectis. Caeſar B. Civ. 1, 30. *Africam ſorte Tubero obtinere debebat.* De eodem Tullius pro Ligar. c. 7. *Tuberonis ſors coniecta eſt ex SC. cum ipſe non adeſſet.* Talis ſortitio provinciarum deſcribitur ~~a Livio~~ 34, 43. & paſſim alibi. C. 2 *triumphum deportavit*) triumphaſſe eum teſtatur Appianus in Ibericis, & Plut. in Catone; ſcil. domitis Celtiberis. vid. Liv. 34, 46. 3 *iterum*) ſecundum. Sic 23, 5, 3. 4 *ei ſuccedere*) loco eius Hiſpanicam provinciam adminiſtrare. 5 *neque efficere potuit*) At ſucceſſiſſe ei Scipionem Magnum, Plutarchus tradit f. 342: nihil autem de ſucceſſione Livius habet, ſed tantummodo praetores in Hiſpaniam, utpote in qua debellatum eſſet, miſſos fuiſſe, & in ulteriorem quidem P. Cornelium Scipionem Naſicam, Africani patruelem: in citeriorem Sex. Digitium. *Liv.* 34, 43. C. 6 *principatum obtineret*) Nam ſemel iterumque cenſores diverſi illum principem ſenatus legerant. Liv. 34, 44. C. Nihilominus Senatum hic obſtitiſſe, autor oſtendere voluit. 7 *iure*) ſed civilis diſcordiae temporibus *ius vi obrutum potentiorque habitus prior*, ut notat Velleius 2, 3, 3. 8 *conſulatu peracto*) altero eiusdem Scipionis conſulatu. Vulgo legitur *ſenatu peracto*, quod non cohaeret cum iis, quae ſequuntur, *privatus in urbe manſit.* Pighius autem *conſulatu* iuſſit

ſulatu

ſulatu peracto, privatus [9] in urbe manſit. At 2
Cato, cenſor cum eodem Flacco factus, ſevere
praefuit [10] ei poteſtati. Nam & in [11] complures
nobiles [12] animadvertit, & multas res novas [13] in
edictum addidit, qua re luxuria reprimeretur,
quae iam tum incipiebat [14] pullulare. Circiter an- 3
nos [15] octoginta usque ad extremam aetatem, ab
adoleſcentia reip. cauſſa ſuſcipere [16] inimicitias
non deſtitit. [17] a multis tentatus, non modo nul-

ſubſtitui, quod valde probat Courtinus. Aut plenius legam ex Boſii coniectura: *qua ex re iratus ſenatui, conſulatu peracto, privatus in urbe manſit.* C 9 *in urbe manſit*) aliquamdiu, donec in voluntarium exſilium deceſſit Liternium. v. Liv. 38, 5. S. Aur. Vict. c. 49; Gell. 4, 18; Sen. epiſt. 86. 10 *ei poteſtati*) quae officio cenſoris competit. 11 *complures*) Septem Senatu movit, & in his nobilitate & honoribus insignem L. Quintium Flaminium consularem, quod in Gallia ad ſcorti ſpectaculum captivum iugulari iuſſiſſet. v. Liv. 39, 42. Aur. Vict. c. 47; Val. Max. 2, 9, 3. C. Hinc *Cenſorius* cognominatus eſt Cato. 12 *animadvertit*) haec propria vox de cenſoris munere. 13 *in edictum addidit*) ut per ſenatum Rom. firmarentur & publicarentur edicta nova. 14 *pullulare*) in germine erat luxuria belli Punici ſecundi temporibus: poſt tertium, i. e. deleta Carthagine, in ſegetem excrevit. Viam enim luxuriae aperuit poſterior Scipio, ſicut prior potentiae. *Vellei. Paterc.* 2, 1. C. 15 *octoginta*) Pighius ita ſupplendum putat: *Vixit & usque &c*) Aur. Vict. l. c. *Octogenarius Galbam accuſavit: poſt octoginta annos filium genuit.* Conf. Plin. 7, 13. 16 *inimicitias*) nunquam viro iuſto expaveſcendas v. Tac. A. 3, 55. 10; 4, 8, 2; 6, 15, 5; & Vellei. 2, 11, 6. 17 *a multis tentatus*) Aur. Vict. l. c. *ipſe* (Cato) *quadragies quater accuſatus, glorioſe abſolutus.* Plutarchus habet quinquagies. Tentare itaque eſt aggredi, petere,

lum detrimentum existimationis fecit, sed, quoad vixit, [18] virtutum laude crevit.

III. In omnibus rebus singulari fuit prudentia & industria. Nam & [1] agricola solers, & [2] reipubl. peritus, & iuris consultus, & magnus imperator, & [3] probabilis orator, & cupidissimus [4] litterarum
2 fuit. Quarum studium & si [5] senior arripuerat, tamen tantum in eis progressum fecit, ut [6] non facile reperire possis, neque de Graecis, neque de
3 Italicis rebus, quod ei fuerit incognitum. Ab adolescentia [7] confecit orationes. Senex scribere historias instituit, quarum sunt libri septem. Primus continet res gestas Regum pop. Rom. se-

---

accusationibus puta C. 18 *virtutum laude crevit*) ob virtutes praeclarior factus est & illustrior.

Cap. III. *agricola solers*) quod ex libro eius de Re Rustica manifestum est. Nam *urbanas rusticasque res pariter callebat.* Liv. 39, 40. C. 2 *reipubl. peritus*) ut genuinum politicum decet. 3 *probabilis*) qui approbationem meretur, cuiusque oratio fidem apud omnes invenit. Quid *probabile* dicatur Ciceroni vid. in eius Part. Orat. c. 6. & 9. conf. Quintil. 8, 13. 4 *litterarum*) Graecae inprimis linguae & historiae. 5 *senior arripuerat*) Ipse apud Ciceronem de Senect. c. 8. *Solonem versibus gloriantem videmus, qui se quotidie aliquid addiscentem senem fieri dicit: ut ego feci, qui Graecas litteras senex didici.* C. conf. ibid. c. 1; & Acad. Qu. 4, 2; Aur. Vict. c. 47; Val. Max. 8, 7, 1; Plin. 7, 30. 6 *non facile quod incognitum*) i. e. omnia ei fuerunt nota satis & perspecta. 7 *confecit orationes*) Centum quinquaginta eius orationes Ciceronis aevo exstabant, plures autem omnino scripserat, quae inveniri non poterant. Cic. *de clar. Orat. c. 17. C.* Harum & reliquorum operum fragmenta collegit Aus. Popma & notis illustravit.

cun-

eundus & tertius unde quaeque civitas orta sit Italica: Ob quam rem omnes [8] Origines videtur appellasse. In quarto autem bellum [9] Punicum primum: in quinto [10] secundum. Atque haec omnia [11] capitulatim sunt dicta. Reliquaque bella pari modo [12] persecutus est, usque ad praeturam [13] Ser. Galbae, qui diripuit [14] Lusitanos. Atque horum bellorum duces non nominavit, sed 4

---

8 *Origines*) Cicero de Originibus c. 1. *Origines eius quem florem aut quod lumen eloquentiae non habent?* Cave ergo, deformem foetum Annii Viterbiensis pro Catonis Originibus habeas, quo profecto nihil insicetius est, nihil indignius Catone. Vid. Cur. Posteriores nostras p. 401. C. v. Voss. de Hist. Gr. 1, 5. 9 *Punicum*) cum Poenis ab Romanis gestum; de quo & Florus 2, 2. 10 *secundum*) bellum Punicum scil. est vel describitur. conf. Flor. 2, 6. 11 *capitulatim*) id est, *summatim*, per capita, sive, ut Plinius minor explicat, lib. 6. epist. 22; *carptim* & κατὰ κεφάλαια. Vsus & Plinius maior 2, 12. *Nunc* inquit, *confessa de iisdem breviter atque capitulatim attingam* C. 12 *persecutus est*) absolvit, exaravit. 13 *Ser. Galbae, qui diripuit Lus.*) hanc historiam illustrat Cicero de Clar. Orat. c. 23. *elegantiam in Laelio, vim* (ait) *in Galba fuisse. Quae quidem vis tum maxime cognita est, cum, Lusitanis a Ser. Galba praetore contra interpositam fidem interfectis, T. Libone tribuno pl. populum incitante, & rogationem in Galbam, privilegii similem, ferente, summa senectute M. Cato legem suadens in Galbam multa dixit, quam orationem in origines suas retulit.* Galba tamen iudicium evasit misericordia populi commota propter suos & C. Galli liberos, quos populo ostendebat, fletu & orbitate miserabiles. De eloquentia huius Galbae ibidem Cicero c. 21. 22. & 33. C. Adde Liv. epit. 49. 14 *Lusitanos*)

ſine nominibus [15] res notavit. In iisdem expoſuit, quae in Italia [16] Hiſpaniisque viderentur admiranda. In quibus multa induſtria & diligentia
5 [17] comparet, multa [18] doctrina. Huius de vita & moribus plura [19] in eo libro perſecuti ſumus, quem ſeparatim de eo fecimus, rogatu Titi Pomponii Attici. Quare [20] ſtudioſos Catonis ad illud volumen delegamus.

XXV.

T. POMPONII ATTICI VITA EX CORNELIO NEPOTE.

ARGVMENTVM.

1. Atticus genere clarus, & optimo parente uſus, puer condiſcipulos antecellit & ingenio & ſtudio. 2. Patre orbatus in periculum incidit Sulpicii affinitate: Cinnano tumultu Athenas ſe ſtudiorum cauſſa confert: Marium pecunia ſublevat, rebus ſuis eo translatis, carus

---

die Portugieſen, incolas regionum occidentalium in Hiſpania. vid. Tab. I. 15 *res notavit*) facta expoſuit ſuppreſſis ducum nominibus. 16 *Hiſpaniis*) ita in plurali dicimus, quia *in ulteriorem & citeriorem* dividebatur Hiſpania. Sic *Gallias* dicimus, quia in *cis & transalpinam*, & haec iterum in alias partes: ſic *Polonias*, quia in *minorem & maiorem* dividitur. 17 *comparet*) cognoſcitur, deprehenditur. 18 *doctrina*) eruditionis apparatus. 19 *in eo libro*) qui interiit cum multis aliis. Ex eo exiſtimatur deſumptum, quod eſt apud Gellium 11, 28. 20 *ſtudioſos Catonis*) illos, quibus grata eſt notitia vitae Catonianae.